

--- Előszó >>>

Az artisták porond helyett manézst mondanának. („Die Manege ist frei!”) A cirkuszi prolog hagyományos záró mondata azonban alkalmazkodik a köznyelvi szóhasználat igényeihez: „Szabad a porond, kezdődjék a játék!”.

ELŐSZÓ

Könyvem az általánosan művelt, érdeklődő nagyközönség számára írtam. Abból indulok ki, hogy már az ötéves gyerekek többsége is rendelkezik egy teljes értékű képpel és helytálló ismeretekkel a legpopulárisabb kulturális intézményről, ugyanakkor – megbízható szakirodalom hiányában – a kritikusan gondolkodó értelmiségnek sincs lehetősége némileg szofisztikáltabb, hiteles vélemény kialakítására.

Lassan harminc évvel ezelőtt kezdtem el tanulmányozni – első szakdolgozatom címevel élve – *a cirkuszt mint kulturális jelenséget* előbb szociológiai, majd kommunikációs szempontok alapján. A legrövidebb időn belül kiderült, hogy a folyamatok megértéséhez múlhatatlanul szükséges lenne az előzmények, a régebbi korszakok adatainak ismerete. A történelmi tanulmányok folyamán aztán megint az elméleti iránytű hiányosságaitól szenvedtem. Csak remélni lehet, hogy e két pólus vonzásában spirálszerűen haladok az egyre nagyobb ismeretanyag átfogásában.

Ebben a könyvben összegezni próbálom azt, ami az alap kutatások nyomán mostanra átláthatóvá tisztult, reményeim szerint olvashatóan és gondolatébresztően. Tudományos ismeretterjesztő kötetnek szánám, ha már lenne hivatkozható tudományos szakszöveg. Nincs, ezért megpróbálkoztam az ösvér formával. A függelékben elhelyeztem néhány, nehezen hozzáférhető, de annál szükségesebbnek vélt forráskiadványt és adatbázisokat, a lábjegyzetben pedig a speciális részletkérdések szörszálhasogatását, amelyekre esetleg ráharapnak majd érdeklődő szakértők – vitakozva, korrigálva és értékelve a megállapításokat.

Legfőbb ambícióm ugyanis az, hogy a cirkuszkutatás bekerüljön a tudományos diskurzusok sorába: „*Egynek minden nehéz; Soknak semmi sem lehetetlen!*” (Széchenyi). Az eltelt évtizedekben a kutatási infrastruktúra, a munkatársak hiánya volt az a fal, amelybe állandóan beleütköztem, és melynek áttörése teljesen kilátástalan feladatnak tűnt. Így visszatekintve már azon csodálkozom, hogy miért tartott olyan sokáig, hogy az ötlet megszülessen: ha nincs, hát meg kell teremteni a feltételeket.

Az elhatározást tett követte, és létrehoztuk az első civil szervezetet egy kutatóhely megvalósítására. Büszkén jelenthetem, hogy nemcsak a szervezeti kereteket és a kicsi, de hatékony székhelyet alakítottuk ki, hanem mára sikerült sok kiváló együttműködő partner érdeklődését felkelteni, kecsegtető tervekről, beindított projektekről és eredményekről is beszámolhatok. A 2004-ben létrehozott Magyar Cirkusztörténeti és -Elméleti Kutató Alapítvány (McTEKA www.cirkuszkutato.hu) tavaly megjelentette első műhelykiadványát *Cirkusz és tudomány* címmel, melyben a magunk rendezte konferencia előadásainak és egyetemisták díjnyertes pályázati dolgozatainak a szövegét közöltük.

Néhány hónappal ezelőtt elhatároztuk a cirkuszlexikon kiadását, hiszen a „száraz” tények számbavétele már évtizedek óta folyik. Megkezdődtek az előmunkálatok, tapasztalt szerkesztő vezetésével és közreműködésével írjuk a szócikkeket. Ha minden jól alakul, 2008-ra talán meg is jelenhet a kötet, de az igazi kihívás egy magyar cirkusztörténeti nagymonográfia összeállítása lesz majd. Természetesen az sem lehet egyemberes könyv, és egy ilyen kaliberű munkába csak meghatározó elméleti alapkérdések tisztázását követően szabad belefogni.

A jelen kötetben a kutatási lehetőségek feltérképezése nyomán eligazító számvetésként rajzolom meg egy korszak részletes bemutatásával a magyar cirkusz történeti fenomenológiájának vázlatát, mely (a további vizsgálatok eredményességétől függően) a nemzet-karakterisztika egyik összetevőjeként kell, hogy beépüljön a kulturális önképünket alakító panteonba.